

En resa bland franska vävnader

TEXT TINA IGNELL FOTO BENGT ARNE IGNELL

Jag sitter tillsammans med tre helt fantastiska vävpersonligheter runt ett bord i Bromma:

ULLA CYRUS-ZETTERSTRÖM är förutom textilingenjör, teknologie hedersdoktor. Hon var ansvarig för Wäfskolan i Borås i över 30 år. Hon konstruerade en egen vävstol som tillverkas på AK:s Snickeri i Öxabäck. Under många år var hon medlem i C.I.E.T.A* där hennes kunskaper i franska, som hon fick med sig redan som barn, gav henne möjlighet att ta del av alla föredrag och sedan förmedla kunskaperna vidare. Hon har lärt sig kinesiska och gav 1995 ut en fransk-engelsk-svensk-kinesisk terminologi. Hon är författare till många böcker – och fyller 100 år i år.

KERSTIN LOVALLIUS väver mycket och experimenterar gärna. Hon utformade Yrkesvävarutbildningen i Upplands Väsby där många av de tekniker vi kommer att titta på under dagen lärdes ut. Hon har även, bland mycket annat, varit i Frankrike och lärt fransmännen väva sidendamast i dragrustning.

MARIANA ERIKSSON, lektor i vävning, väver mycket, och gärna i nya material. Hon arbetade under många år på textilläroarutbildningen i Uppsala. Tillsammans med professor Margareta Nockert såg hon till att Textiltvetenskap blev ett forskarutbildningsämne vid Uppsala universitet.

Kerstin Lovallius och Mariana Eriksson har tillsammans givit ut flera böcker i bindingslära, ofta med en personlig vinkling och inspiration för att prova spännande material till nya användningsområden. I böckerna finns många av de bindningar som vi skriver om här representerade**.

NU ÄR DET DAGS för några timmar med dessa kunniga vävexperter: Framför oss ligger bilder på franska tyger som vi fotograferat hos Manufacture PELLE i Lyon. Just dessa är nyproducerade och vävda maskinellt. Det vi tar fasta på är bindingskonstruktionerna. En lampas vävdes t ex under 1500-talet med drag, under 1800-talet med en jacquard och nu kan den vävas med en datoriserad mekanik.

Ulla Cyrus-Zetterström har förberett med förstoringsglas och papper att skriva på. Vi börjar med ett rosa tyg med vitt mönster. På produktklappen står det: *06401 Lampas Moiré Duchesse*. Ulla Cyrus-Zetterström ställer sig frågande till benämningen, det stämmer absolut inte!

– Detta är ingen lampas, det finns inga avbindetrådar i de flotterande partierna, vilket det ska göra. Detta är en liseré, säger hon med eftertryck och visar vidare. Ni ser varptrådarna i mörkare färg. I botteninslaget ser ni det vita i liseré som ger det vita mönstret. När det går in i bottenbindningen gör det att vävnaden ser rosa ut.

Vi tittar, och med den tydliga och pedagogiska förklaringen ser vi det Ulla ser.

Anders Berch 1711-74, professor i nationalekonomi.

Samlade bland annat tygprover från Europa, Indien och Kina för att visa studenterna hur en vara blev till.

Alla vävnader på bilderna är från Manufacture PELLE: Ovan, Kommersiellt namn är Lampas men efter analys ger Ulla Cyrus-Zetterström den rätta bindningen; varprips med liseré. 55% silke, 45% bomull. Nedan, Ulla Cyrus-Zetterström i analystagen.

När jag kommer tillbaka till redaktionen skickar jag en fråga till Manufacture PELLE för att berätta om Ullas synpunkter och får till svar: *Visst, Ulla Cyrus-Zetterström har rätt, det är en liseré, vävd i tät varprips. Namnet Lampas sattes på väven för flera decennier sedan och är ett s k kommersiellt namn. Nu är det så inarbetat att det inte går att ändra.*

Jag meddelar Ulla deras svar, hon är inte så överraskad, hon har varit med om det förr. Att kommersiella namn sätts på vävnader i stället för den tekniskt korrekta benämningen.

– Att det är en varprips är även det självklart, poängterar hon, det är en standardväv för att göra moiré.

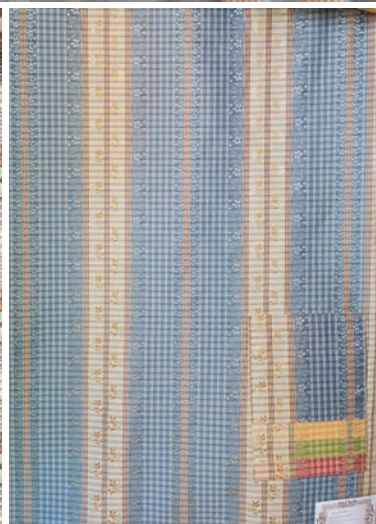
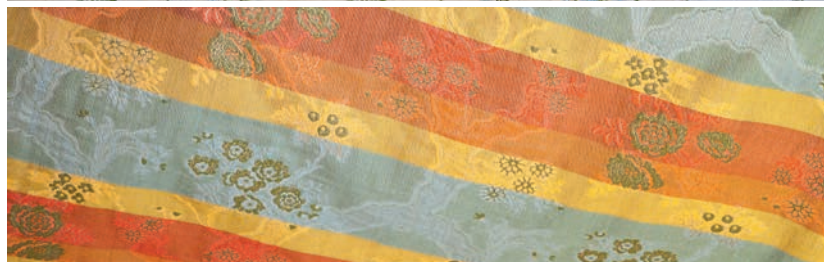
ULLA CYRUS-ZETTERSTRÖM har en imponerande meritlista när det gäller vävanalyser. Hon berättar att det var efter att hon blev pensionär som hon började, det var då hon fick tid.

Vävnader på Livrustkammaren och Armémuseum har studerats av hennes skarpa blick. I boken *1700-tals textil – Anders Berchs samling i Nordiska museet*, analyserade hon alla prover och skrev dessutom ett innehållsrikt kapitel om *De vävda textiliernas bindingskonstruktioner*.

Hon har stött på reaktioner att vi i Sverige inte behöver lära oss vad till exempel lampas är. Hon skrattar varmt och hjärtligt.

– Och så har vi alla dessa fantastiska vävnader på våra museer.

Boken 1700-tals textil – Anders Berchs samling i Nordiska museet, finns att köpa antikvariskt, t ex www.antikvariat.net
Redaktör: Elisabet Stavenow-Hidemark

Ovan, Brocatelle i lin och silke.

Nedan t v, Droguet, 100% silke.

Nedan t h, Mexicaine, 69% viskos, 20% silke, 11% bomull.

Två bilder ovan, Mångfärgat mönster skapas genom att byta inslagsfärg, latté. Vitt och grönt är med hela tiden, medan de andra färgerna växlar. Rätan och avigan.

T v nedan, Hélène Verzier, Manufacture Prelle, visar avigsidan på maskinvävd lampas broché. Här vävd med lancerat inslag. Mönstret klipps upp. T h nedan, Rättsida lampas broché med lancerat inslag.

VI FORTSÄTTER och tittar på en *Mexicaine*, en randig väv med små dekorativa blomslingor. Bottenbindningen är tuskaft.

Nästa vävnad är en *Brocatelle*, (67% lin och 33% silke.)

– Det här är en typisk brocatelle, utbrister Ulla, och fortsätter. Den hör till lampasgruppen. Men vävs, kan man säga, tvärtom. Det grå mönstret är tunt silke i satinbindning, botteninslagen är av grövre lin avbundna i kypert. Denna kombination gör att mönstret "pöser upp" förklarar hon.

NÄSTA VÄV är en *lampas broché*. Här vävd maskinellt. Mönsterinslagen går från stad till stad, s k lancerat inslag. Hade den vävts för hand vore mönstret inplockat bara där det ska vara, broscherat, se s. 30 och 31.

– Lampas var populärt att väva under renässansen, berättar Ulla. Då vävdes den med någon form av draganordning.

När jacquarderna kom på 1800-talet tog de över, men man ser i princip ingen skillnad mellan de två produktionssätten.

Jämfört med damast gav lampas möjlighet att väva med många färger och mönstren blev tydligare, förklarar hon.

Vi tittar på några bilder till, bland annat en *damast* och en *droguet*, båda förklaras i ordlistan här intill.

Med det i bagaget kan vi fortsätta, lite klokare, i resan bland de franska vävnaderna. ■

* *Två av böckerna i bindingslära finns i Bokdisken, s. 72.

LITEN ORDLISTA

SILKE, filament (eller tråd)

SIDEN, den färdiga vävnaden

BROKAD, urspr. damast med vissa detaljer inplockade i silver och guld.

Nu används begreppet i vidare betydelse.

BROSCERADE INSLAG, inplockade inslag i en del av mönstret.

LANCERADE INSLAG, inslag från stad till stad.

DAMAST, bygger på mönstring med inslagseffekt och varpeffekt.

LAMPAS, mönsterväv där mönsterinslagen binds av med avbindevarp.

LISERÉ, bildas av inslagsflotteringar. När mönsterinslaget inte flotterar binds det i bottenbindningen (vanlig på 1700-talet).

DROGUET, småmönstrad. Kan ha både varp- och inslagsflotteringar.

LATTÉ, Om t ex ett mönster bildas av tre färger, kan två vara genomgående medan den tredje byts ut för att få rikedom i mönstret, se bild ovan.

MOIRÉ, mönstringseffekt utförd med valsar, ofta på varprisp, se s.14 och s. 22.

Källor: 1700-tals textil – Anders Berchs samling i Nordiska museet, Varp och inslag: Eriksson, Gustavsson, Lovallius

+ Fakta från intervjun här intill.

* C.I.E.T.A, CENTRE INTERNATIONAL D'ETUDE DES TEXTILES ANCIENS
Internationell organisation grundad 1954 för att koordinera metoder och diskutera historiska textilier. Baserad i Lyon, Frankrike.
www.cieta.fr Två officiella språk: franska och engelska.